

IMPRESIE, VÔNE A CHUTE MARIÁNA GRUPAČA MEDAILÓN JUBILUJÚCEHO BÁSNIKA A SPISOVATEĽA

MGR. PETER CABADAJ

 petercabadaj5@gmail.com

The article offers a comprehensive picture of Marián Grupač, a Slovak poet, writer, scholar, publicist, editor and university teacher. Author describes Grupač's lifelong passion for writing and points out his ability to use language in an engaging way and to authentically deal with sensitive and provocative topics. Grupač is currently engaged in academic and scientific work as a researcher and head of the Department of Mediamatics and Cultural Heritage at the Faculty of Humanities of University of Žilina. The focus of his interest is mainly literature and mass media communication.

Keywords: Marián Grupač, Slovak personalities, poetry, literature, mass media communication

Doposiaľ vydal sedem básnických zbierok (*Cudná noc v Paríži*, 1998; *Dráždenie dažďa*, 1999; *Smädné čarodejstvá*, 2001; *Noblesa*, 2005; *Luxus*, 2009; *V tomto storočí sú noví blázni*, 2015; *Manifest pohrdania*, 2021) a šesť prozaických titulov (*Z podkrovia Európy*, 2000; *Hriešne myšlienky*, 2002; *Kšeft*, 2003; *Na život a na smrť*, 2004; *Poltvin*, 2012; komorný román *Iný*, 2018). Za svoju tvorbu, ktorá bola preložená do angličtiny, nemčiny, taliančiny, chorvátčiny, maďarčiny, ruštiny, bulharčiny a poľštiny, získal viacero domácich i medzinárodných cien a uznání. Okrem literárnych a kultúrnych časopisov (*Dotyky*, *Slovenské pohľady*, *Literárny týždenník*, *Psie víno*, *Orol tatranský*, *Literika*, *Slovak Literary Review*, *Pravda*, *Sme plus* a ďalšie) zverejšoval svoje texty na vlnách Slovenského rozhlasu (RTVS). Niekoľko autorových básní zhudobnila známa terchovsko-žilinská rocková kapela Arzén. Reč je o básnikovi, prozaikovi, literárnom vedcovi, publicistovi, editorovi, redaktorovi a vysokoškolskom pedagógovi Mariánovi Grupačovi, ktorý začiatkom tohto roka oslávil abrahámoviny, čiže rozšíril rady päťdesiatnikov.

BIOGRAFIA

„Písal som takmer vždy, asi odkedy som sa naučil v škole abecedu. Ako dieťa som si sám vyrábal svoje ‚knižky‘ a písal do nich príbehy, básničky. Prvotiny mi uverejnil dokonca vtedajší mládežnícky časopis *Kamarát*. Intenzívnejší záujem o literatúru, umenie a aj samotné autorské písanie u mňa prepukol, keď som nastúpil na gymnázium do Martina. Začal som čítať a, samozrejme, aj veľa písať. Odvtedy sa to so mnou ‚ťahá‘ stále a čím som starší, tým literatúru milujem intenzívnejšie a stále väčšmi som z nej očarený.“ (M. Grupač)

Svetlo sveta prvý raz uzrel 15. januára 1973 v Čadci. Študoval na gymnázium v Martine (1987 – 1991) a na Strednej zdravotníckej škole v Bratislave (1991 – 1993). Pracoval ako zdravotnícky záchranár v Nemocnici s poliklinikou v Čadci, bol externým redaktorom literárnej prílohy týždenníka *Kysuce Kopan(i)ce múzy* (1999 – 2003). Roky rokúce pôsobil ako redaktor, predseda redakčnej rady či zástupca šéfredaktora v literárnom časopise pre mladú literatúru a umenie *Dotyky*, istý čas bol redaktorom týždenníka Žilinského samosprávneho kraja *Región Žurnál* (2005 – 2006). Vysokoškolské vzdelanie nadobudol na Žilinskej univerzite v Žiline, kde študoval na Fakulte humanit-

Marián Grupač. Zdroj: Kristián Grupač

ných vied (2004 – 2009). Na spomenutej univerzite absolvoval aj doktorandské štúdium (2012 – 2015), od apríla 2021 je doc. Mgr. Marián Grupač, PhD., vedúcim Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva Fakulty humanitných vied ŽU v Žiline.

BÁSNIK

Knižne debutoval zbierkou veršov *Cudná noc Paríži*, za ktorú dostal Prémium Ceny Ivana Kraska (1998). Reflexívne básne zrkadlia bolestné skúsenosti, ktoré so sebou prináša telesnosť. Neskôr (knihy *Dráždenie dažďa*, *Smädné čarodejstvá*) je už sexualita vitalisticky povýšená na kľúčový spôsob realizácie človeka. Verše charakterizuje asociatívna hra s jazykom, zvuková kvalita novotvarov, archaizmov a nárečových slov má navodiť priamy kontakt so živlami bytia.

Tvorivá metóda, ktorú Grupač ako básnik systematicky cizeluje a rozvíja, má impresionistické „parametre“. Spočíva v kreatívnom úsilí vytvoriť presné emotívne naladenie, zaujať čo možno najviac ľudské zmysly a napokon sa „rozplynúť v zátextovom priestore básne, ukončenej tromi bodkami“. Autor túto stratégiu umne dopĺňa o rozmer veršov (textov) ako variácií, respektíve voľných asociácií na vopred určenú, hoci širšie predloženú tému.

MARIÁN GRUPAČ

C U D N Á
N O C
V

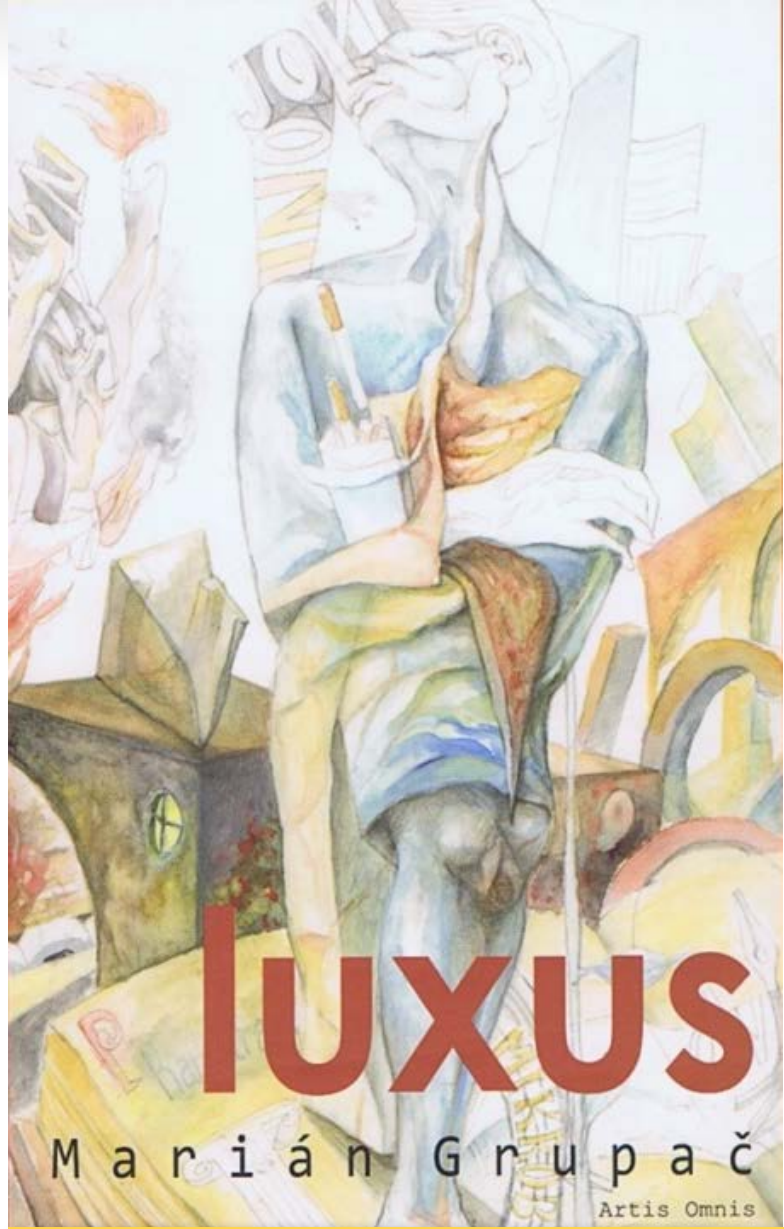
Paríž

LITERÁRNA SÚTAŽ
RUBATO 1998

Obálka zbierky veršov *Cudná noc Paríži*. Zdroj: www.litcentrum.sk

Básnické dielo Mariána Grupača je v istom zmysle dôkazom teórie, podľa ktorej možno tvorcov rozdeliť do dvoch kategórií. Reprezentanti prvej vraj robia svet „tvrdším“, a preto aj skutočnejším, ako je. Protagonisti druhej skupiny zas údajne svet svojou tvorbou odhmotňujú a monotónnu každodennosť i zaužívané ľudské stereotypy nahrádzajú snovou (onirickou) nadrealitou. Marián Grupač svojimi zbierkami básní uvedené aspekty voľne integruje, lebo zobrazenie vlastného „tvrdšieho sveta“ postavil okrem iného aj na ordinárnych snových delíriách, ktoré dodávajú celkovej umeleckej výpovedi – skôr nemilosrdne obnaženej spovedi – štiplavú autentickú príchuť.

Časom básnik výraznejšie i naliehavejšie prehĺbil líniu reflexie senzitívneho prežívania vlastného existenčného rozpoloženia. Napríklad jednotlivé tematické cykly zbierky *Luxus* ešte razantnejšie vyostril emocionálne zaťaženými obrazmi zmyslových vnemov. Akcent na intenzívne prežívanie mágie okami-

Obálka zbierky *Luxus*. Zdroj www.bux.sk

hu s jeho sprievodnými lyrickými formami, zreteľne prítomný v prvých troch Grupačových básnických knihách, vystriedali silne expresívne výrazové línie s tónmi vyhroteného vnútorného prežívania svojej aktuálnej životnej (skôr pocitovej) situácie. Alebo povedané a napísané inak: „... ide o vybičovanú citovosť a existenčnú bezradnosť, ktorá sa pred nami otvára v sarkastických veršoch či v nočnomorovej obraznosti“ (Bilý, 2010).

S Grupačovým autorským konceptom, vychádzajúcim z formálneho hľadiska zo snahy o čo najautentickejšie transponovanie zvukovej, významovej a vizuálnej harmonizácie do celkovej literárnej výpovede, korešpondujú ilustrácie výtvarníkov jednotlivých knižných titulov. Spomenieme aspoň martinského tvorcu Radoslava Vojteka, spisovateľovho vrstovníka, ktorý ilustroval niekoľko jeho básnických i prozaic-

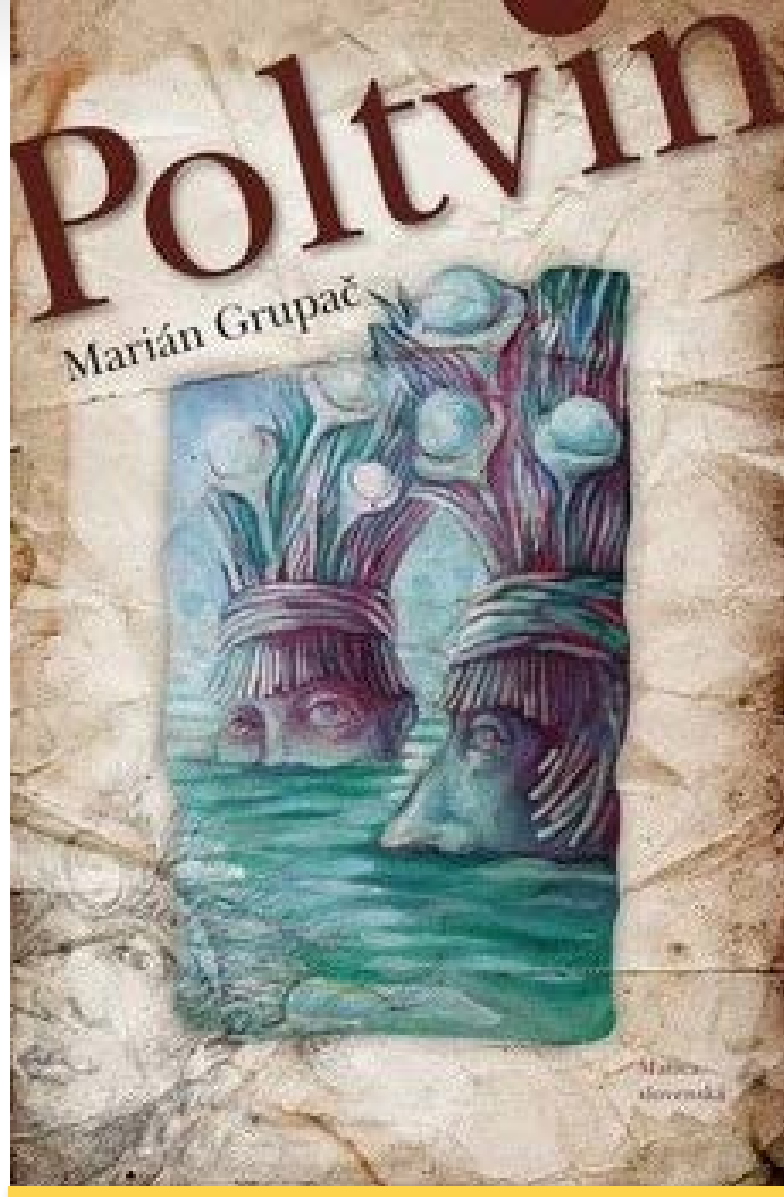
kých knižiek. Ich niekdajšia kooperácia v čase, ktorý gniavil a ponižoval citlivého človeka (doteraz sa na tom nič nezmenilo), akoby potvrdzovala platnosť slov, že duchovná, fantazijná či onirická chudoba je luxus, ktorý si ani slovenský umelec nemôže dovoliť.

PROZAİK

„Nikdy som nemal v písaní vzory, ktorým by som sa chcel podobať. Skôr by som to nazval inšpiráciami a pre mňa nedosiahnuteľnými autoritami, ktorých výpočet rokmi rástol: Baudelaire, Rimbaud, Villon, Kafka, Dostojevskij, Čechov, Henry Miller, Hrabal, neskôr Vilikovský, Mitana, Kolenič, Sloboda, Jaroš, Šikula, Stacho, Válek, potom Murakami, Cartarescu, Houellebecq a tak ďalej... Uprednostňujem primárne to, čo ma osloví, čo mi je niečím blízke, ale aj to, čomu najskôr nerozumiem. Nie je pre mňa určujúce, či ide o poéziu alebo prózu. Nerozlišujem ani takzvanú kvalitnú, alebo nekvalitnú či úpadkovú literatúru. V oboch skupinách možno nájsť klenoty, ale aj nudné texty.“ (M. Grupač)

Spisovateľ v novelách a poviedkach bravúrne vytvoril osobitý mikrosvet, zaľudnený autentickými ľudskými typmi, ktoré na pozadí rôznych absurdností, zvráteností a úchyliet reálneho života rozohrávajú svoje veľké i malé osudové hry a vojny, hriechne myšlienky či kšefty. Jednotlivé príbehy zväčša určuje sexualita, osamelosť, zúfalstvo a konfrontácia s „veľkým“ (mestským, zahraničným a pod.) svetom. Charakterizuje ich tiež dynamická reč a určitá finálna otvorenosť (knihy *Na život a na smrť*), ktorá čitateľovi umožňuje vlastné interpretačné dotvorenie konca rozprávania. Popri gejzíroch všakovakých expresívnych obrazov, dramatických šokov, zauzlení a zvrátov Grupač ťažisko deja posúva v niektorých prípadoch do snových, fantazijných rovín. Nepredvídateľne a s patričným tempom sa v nich zvyknú striedať bizarné výjavy s rôznymi symbolmi. Tomuto aspektu je podriadené aj typologické zobrazenie postáv, ktoré dýchajú prirodzenosťou, plnokrvnosťou a svojím myslením i konaním vynievajú autenticky.

Mimoriadne zaujímavo zobrazil autor v zbierke poviedok *Na život a na smrť* nielen rozmanité tváre života, ale i fenomén neúprosnej smrti. Takisto v jej prípade máme dočinenia s originálnym stvárnením, voľne sa pohybujúcim a oscilujúcim vo všakovakých formách a obrazoch – od opakovaného pohrebu cez samovraždu, sugestívnu smrť malého dievčaťa až po bizarný skon literáta, ktorý

Obálka prozaického diela *Poltvin*. Zdroj: www.litcentrum.sk

chcel pôvodne písať o smrti, no napokon sa zastrelil na ulici v prítomnosti prostitútky.

Osobitné miesto v kontexte Grupačovho prozaického diela má kniha *Poltvin*, ktorá nie je určená milovníkom lacných príbehov, konvenčných postupov a šťastných koncov. Nejde o poviedky, po prečítaní ktorých sa nám budú snívať romantické či melodramatické sny. Zvolenou konštrukciou, štruktúrou, ale i atmosférou, kalkulovaním s krutosťou a striedaním expresívnych nálad texty doslova a do písmena provokujú. Motív farieb, ktorý voľne spája jednotlivé príbehy, poslúžil tvorcovi ako pomyselný lakmusový papier pri zobrazovaní atypického pohľadu na zložitú životnú peripetie rozorvaného a dezorientovaného súčasníka. V širších významových filiáciách však ide o hľadanie autentického zmyslu reflektovaných vecí, javov a dejov. Stelesnením tohto hľadania a obnažovania farieb klamstva je *Poltvin*. Človek, za ktorého tajomnou identitou sa môže skrývať ktokoľvek z nás i vás.

Bilančne možno konštatovať, že Grupačove novely a poviedkové texty jednoznačne potvrdzujú naračné a pozorovacie dispozície, ktoré dokáže tvorca umne zakomponovať do služieb zobrazovaného príbehu, dejových línií a vlastného autorského konceptu.

VEDEC

Keďže Marián Grupač pedagogicky účinkuje v akademickom prostredí, nálezitý interes venuje aj odbornej a vedeckovýskumnej činnosti. Rezultátom je napríklad monografia *Ján Stacho/Jazyk ako obraz: Veršokňažník v dužinách slovenčiny* (2013), *Súčasná slovenská literatúra po roku 1989* (2015), *Vybrané kapitoly z dejín staršej slovenskej a svetovej literatúry* (2018) a iné. Aktuálne písanie odborných a vedeckých textov prevažuje nad básnickou a prozaickou tvorbou. V roku 2022 vyšla Grupačovi vo vydavateľstve Addleton Academic Publishers v New Yorku vedecká monografia *Bad Language in Mass Media*, ktorú ako svoju habilitačnú prácu obhájil na Fakulte masmédií Paneurópskej vysokej školy v Bratislave.

EPILÓG

Riziko nášlapných mín písania o jubilujúcich kamarátoch, kolegoch, spriaznených dušiach a ich tvorbe je dobre známe. Málokedy dokážeme neuletieť ani na jednu stranu, neprižmúriť oči nad deficitmi, zároveň nepodľahnúť obavám z nadržovania – a tak z triesok radšej nasekať brvná. Premyslené manévrovanie medzi Scyllou a Charybdou je doslova povinnou jazdou. O Mariánovi Grupačovi môžem z autopsie povedať, že píše všetkými zmyslami a s maximálnym tvorivým zaujatím. Rozmanité vône a farby sa v jeho literárnych textoch stávajú aj chuťami, videné a počuté hmatateľným. Píše o chutiach, ktoré kráčajú a majú takú silu, že listy sa pri ich prechode zohýbajú a zanechávajú za sebou dlhé tieň.

Čerstvý päťdesiatnik Marián Grupač má za sebou bohaté dielo a verím, že disponuje dostatkoch chuti, energie a impresií, aby nám všetkými zmyslami nachystal nové literárne prekvapenia a zážitky vo forme básnických, novelistických, poviedkových či románových kníh.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BILÝ, Peter. 2010. Poézia ako živobytie. In *Knižná revue*, roč. XX, č. 1, s. 5.
- CABADAJ, Peter. 2016. *Dlaňové priznanie*. Martin : Matica slovenská 2016, s. 98 – 99. ISBN 9788081281686.
- CABADAJ, Peter. 2006. *Nebo teplo apríl máj*. Martin : nákladom autora a jeho priateľov 2006, s. 90 – 91. 80-969483-0-X.
- GRUPAČ, Marián. 2004. *Na život a na smrť*. Martin : Matica slovenská 2004. 147 s. ISBN 8070907525.
- GRUPAČ, Marián. 2012. *Poltvin: 9 farieb klamstva*. Martin : Matica slovenská 2012. 119 s. ISBN 8070907525
- HAJKO, Dalimír. 2022. *Manifest pohrdania*. In *Slovenské pohľady*, roč. IV.+138, č. 1, s. 126 – 127.
- MATEJOV, Radoslav. 2003. Odvaha osloviť. In *Knižná revue*, roč. XIII, č. 21, s. 5.
- MIKULA, Valér a kol. 2005. *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV 2005, s. 178 – 179. ISBN 8071498017.
- TURAN, Andrijan. 2014. Poltvin. In *Slovenské pohľady*, roč. IV.+130, č. 2, s. 135 – 137.
- VLNKA, Jaroslav. 2000. Medzi kvapkami. In *Slovenské pohľady*, roč. IV. + 116, č. 9, s. 107 – 108.